

Latina- ja kreikkakerho esimerkkinä kielellis-kulttuurisen kompetenssin edistämisestä harrastustoiminnalla

Käsitlemme kirjoituksessamme Turun yliopiston tiloissa toimivan Latina- ja kreikkakerhon toimintaa sekä sen hyödyllisyyttä kielten ja kulttuurien opiskeluun liittyen. Näkemyksemme on yhteydessä kielellis-kulttuurisen kompetenssin ajatukseen (ks. Guilherme 2013 ja Risager 2013), jonka ymmärrämme kattavan ne alati kehittyvät kielelliset ja kulttuuriset kyvyt ja taidot, joita tarvitaan muun muassa historiallisten tekstien sekä aiempien ja nykyisten kulttuurien ymmärtämiseen. Tuomme samalla näkökulman harrastustoiminnan avulla tapahtuvaan vapaamuotoisempaan kielten ja kulttuurien opiskeluun.

Julkaistu: 10. kesäkuuta 2020 | Kirjoittanut: Visa Helenius, Anneli Sarvi ja Matti Virtanen

Latina- ja kreikkakerho syntyi opiskelijoiden tarpeisiin

Latina- ja kreikkakerho on Turun yliopiston nykyisten ja entisten opiskelijoiden muodostama kerho, jonka tavoitteena on pitää latinan ja muinaiskreikan opiskelua yllä. Kerhoon osallistuminen on vapaaehtoista, ja se on avoin kaikille halukkaille – muinaiskreikan ja latinan perusteiden hyvä hallinta on toivottavaa. Kerho kokoontuu viikoittain Turun yliopiston tiloissa, ja osallistujia on tavanomaisesti kolmesta viiteen. Kerhoa vetää nykyisin Matti Virtanen, joka on opiskellut latinaa ja muinaiskreikkaa jo pitkään.

Kerho on jaettu nimellisesti kahdeksi eri kerhoksi, Latinakerhoksi (*Societas Latina*) ja Kreikkakerhoksi (*Societas Graeca*), ja vuoroviikoin käsitellään joko latinaan tai muinaiskreikkaan liittyviä asioita. Kerhot ovat käytännössä toisistaan erottamattomat, koska niiden osallistujakunta ja toimintatavat ovat usein samat. Tämän takia kerhoista käytetään yhteistä nimitystä "Latina- ja kreikkakerho".

Latinakerho perustettiin kerhoista ensimmäisenä, vuoden 2012 keväällä. Tuolloin havaittiin, että puhutun latinan taitoa ei pääse harjoittelemaan juuri missään. Yliopisto-opiskelijat saivat idean kerhosta, jossa pääsisi puhumaan latinaa. Perustamiskokouksessa kerhon toimintaideaa laajennettiin siten, että sisältö koostuu puheharjoitusten lisäksi muistakin asioista, joita ei käsitellä yliopisto-opetuksessa. Kreikkakerho perustettiin Latinakerhon rinnalle syksyllä 2013 useamman muinaiskreikasta kiinnostuneen henkilön toiveesta. (Kauko 2017, 3.)

Kuva 1. Matti Virtanen pitää juhlapuhetta muinaiskreikaksi Kreikkakerhon 5-vuotisjuhlallisuuksissa vuonna 2018. (Kuva: Visa Helenius.)

Vaikka kerholaisten taustat ovat hyvin erilaiset, kiinnostus kieliä kohtaan on yhdistävä tekijä, mikä on myös kerhoon liittymisen keskeinen syy. Muita syitä ovat olleet muun muassa innostus antiikin maailmaa kohtaan, uuden harrastuksen tarve ja ihmisten tapaaminen. Kerhon säännöllisyys on koettu tekijäksi, joka motivoi käymään kerhossa. Kerhon vahvuuksina on pidetty rentoa ilmapiiriä, yhdessä oppimisen mielekkyyttä ja kiinnostavia sisältöjä. (Virtanen 2017, 9 ja 10.)

Muinaiskreikan ja latinan opiskelun ominaisluonne ja haasteet

Latinan ja muinaiskreikan kielet liittyvät laaja-alaiseen kulttuuriseen taustaan, ja siksi ne ovat hyödyllisiä kielellis-kulttuurisen kompetenssin näkökulmasta. Näiden kielten opiskelun tekee kiinnostavaksi ja haastavaksi kuolleen kielen status.

Kulttuuri on muinaiskreikan ja latinan opiskelussa vahvasti läsnä, koska nämä kielet ovat länsimaisen kulttuurin kielellinen perusta. Tämä yhteys ilmenee seuraavilla tavoilla: Filosofian, tieteen ja uskonnon termistöt pohjautuvat kyseisiin kieliin. Varhaisella muinaiskreikan- ja latinanopetuksella on olennainen osuus kielenopetuksen kehityksessä, ja esimerkiksi latinaa on opiskeltu arkirutiineihin liittyvien esimerkkien avulla jo 200-luvulla (Kelly 1969, 115). Nykyisen Euroopan unionin ydinalue käsittää maat, jotka keskiajalla kuuluivat latinankieliseen kulttuuripiiriin, mitä kutsuttiin nimellä *orbis latinus* (Mantello 1995, 126; Pekkanen 1997, 1), latinalainen piiri. Tähän kuuluivat useat nykyisen Etelä-, Länsi- ja Keski-Euroopan alueet (ks. *Orbis Latinus Online* (<http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/contents.html>)).

Eurooppalaisen kulttuuriperinnön ymmärtäminen vaatii kielellistä osaamista. Latina ja muinaiskreikka ovat niin sanottuja kuolleita kieliä. Kuolleella kielellä tarkoitetaan kieltä, jota kukaan ei enää puhu äidinkielenään. Tällaisen kielen opiskelija kohtaa erityishaasteen: kieltä on hankalaa päästä kuulemaan ja puhumaan, mikä vaikeuttaa oppimista. Kuolleen kielen statuksen takia muinaiskreikan ja latinan opiskelu tuntunee monesti vaivalloiselta. Grotonin (2004, 179) mukaan latinanopiskelijoilla on poikkeuksellisen vaihtelevat kieltenopiskeluun liittyvät taidot ja opiskelutavat ja motivaatio. Nämä huomiot lienevät myös muinaiskreikan opetuksen lähtökohtia. Grotonin kaksi huomiota liittyvät nähdäksemme siihen, että muinaiskreikan ja latinan pariin hakeudutaan hyvin erilaisista lähtökohdista, ja siihen, että kuolleen kielen opiskelu ei johda varsinaiseen suoraan hyötyyn, mikä näkyy ajoittain opiskelijoiden motivaatiossa.

Vaikka muinaiskreikkaa ja latinaa ei enää puhuta juuri missään, nämä kielet eivät ole väistämättä vieraita. Niitä on mahdollista päästä kuuntelemaan (ks. Euripideen *Helena* (<https://www.youtube.com/watch?v=LkxmGuE4ae8>)-teos tai Ylen *Nuntii Latini* (<https://areena.yle.fi/1-1931339>) -uutisarkisto), niiden kirjallisen materiaalin (ks. *Perseus Digital Library* (<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collection?collection=Perseus:collection:Greco-Roman>)) alkukielisiin kohtiin saattaa törmätä vaikkapa käännösten yhteydessä ja latinan fraaseja viljellään edelleen ahkerasti (ks. fraasien leikkimielinen *tunnistustesti* (<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/12/09/tunnetko-latinankielisia-fraaseja>)).

Kuva 2. FT Mikko Kauko käy läpi Kreikkakerhon vaiheita Kreikkakerhon 5-vuotisjuhlallisuuksissa vuonna 2018. (Kuva: Visa Helenius.)

Ajattelemme kielellis-kulttuurisen kompetenssin olevan yleisesti sitä, että *kielellinen kompetenssi* – kieliin liittyvät tiedot, kyvyt ja taidot – yhdistyy kahden kulttuuria koskevan käsitteen kanssa. Nämä ovat *kulttuurienvälinen kompetenssi*, joka koskee kulttuurienväliseen viestintään liittyviä kykyjä (Guilherme 2013, 346), ja *kulttuuritietoisuus*, joka koskee erilaisten kulttuurien ymmärtämiseen liittyviä kykyjä (Risager 2013, 181–182). Muinaiskreikan ja latinan kohdalla ajattelemme kielellis-kulttuurisen kompetenssin tarkoittavan niitä alati kehittyviä kykyjä ja taitoja, joita tarvitaan näiden kielten oppimiseen ja niillä kirjoitettujen historiallisten tekstien ymmärtämiseen sekä näihin kieliin liittyvien erilaisten kulttuuristen asioiden, kuten kristinuskon historian ja eurooppalaisen ihmiskäsityksen, ymmärtämiseen.

Latina- ja kreikkakerhon toiminta kasvattaa osallistujien kielellis-kulttuurista kompetenssia seuraavien seikkojen pohjalta. Muinaiskreikan ja latinan opiskelu on kulttuurisesti ja historiallisesti kehittävää sekä yleissivistävää, koska ne ovat vahvassa yhteydessä eurooppalaiseen kulttuuriin ja historiaan. Lisäksi koska kyseiset kielet ovat kuolleita ja tämän takia työläitä opiskella, ponnistelusta seuraa näiden kielten taitojen paranemisen ohella myös kielikyvyn paraneminen, mikä hyödyttää äidinkielen taitoa ja muiden vieraiden kielten oppimista.

Saneluja ja sanaristikkoja – Latina- ja kreikkakerhon sisällöistä

Kerhon vetäjän, Matti Virtasen, vastuulla on suunnitella kerhotapaamisten sisällöt. Hän valikoi tehtävät pääasiallisesti itse, mutta toisaalta kukin voi halutessaan ehdottaa sisältöjä, kuten jonkin tietyn aihepiiriin tehtävää tai jonkin esitelmää. Sisällöt perustuvat hyvin erilaisiin taustamateriaaleihin, kuten kuva-, oppikirja- ja verkkomateriaaleihin.

Klassillinen filologia ja antiikintutkimus ovat siinä mielessä hedelmällisiä aloja, että niistä löytyy valtava kirjo tutkittavaa ja opetettavaa. Näin ollen opetusmateriaalista on usein suorastaan runsaudenpula. Yleensä tapaamisiin valitaan sellaisia tehtäviä, jotka tukevat varsinkin yliopiston perus- ja aineopintojen kurssien sisältöjä. Tärkeää on se, että opitaan ymmärtämään antiikin tekstejä kielellisesti ja sisällöllisesti.

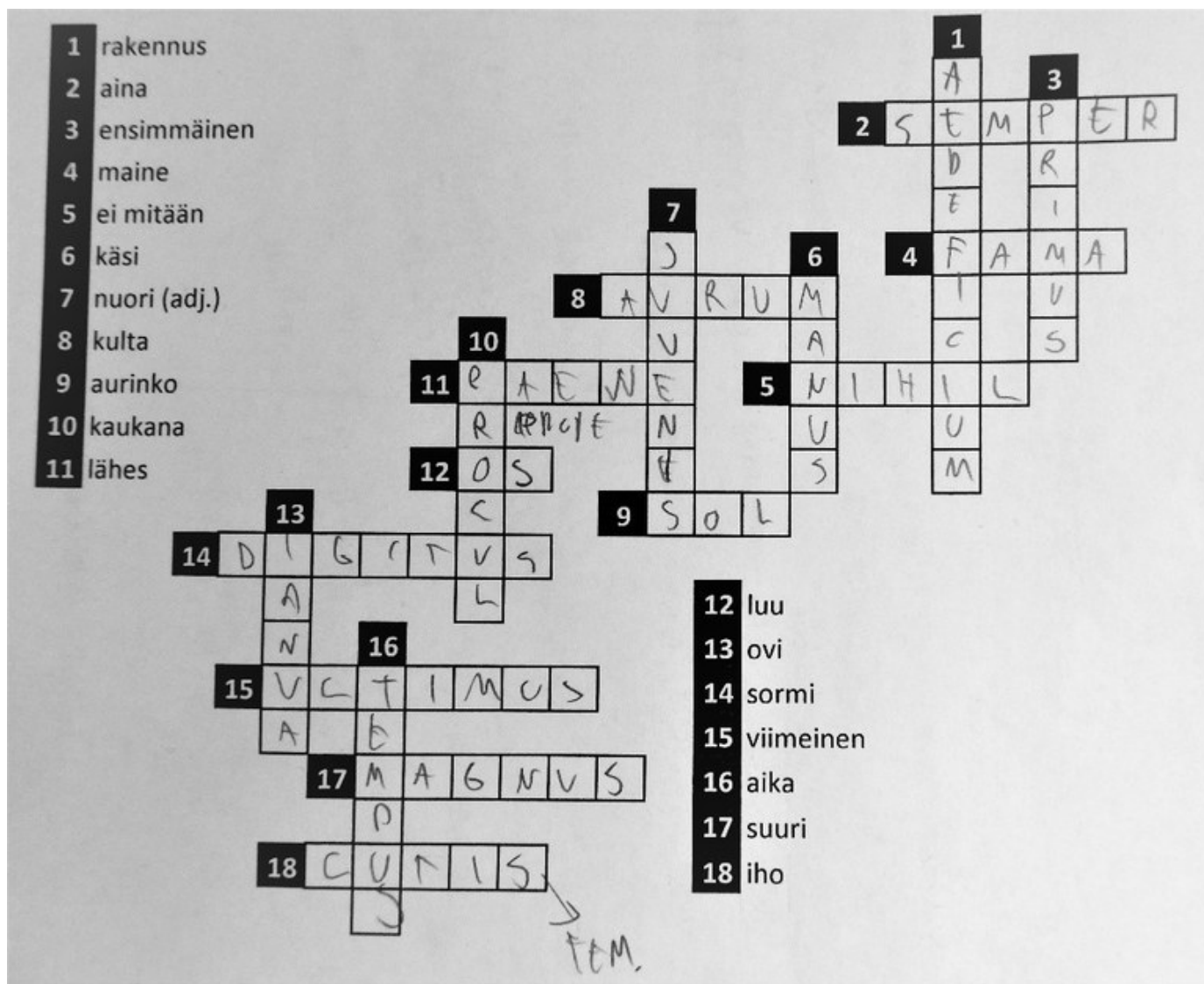
Eräs yllätys on ollut se, että sanelut ovat saavuttaneet niin suuren suosion kerho-ohjelmana. Saneluissa luetaan tekstikatkelma latinaksi tai kreikaksi lyhyissä pätkissä, ja kerholaiset yrittävät parhaansa mukaan kirjoittaa kuulemansa. Tämän jälkeen kukin saa nähtäväkseen alkuperäisen tekstin ja tarkistaa, kuinka hyvin onnistui tehtävässä. Lisäksi teksti käännetään yhdessä suomeksi. Siirtäessään kuulemaansa kirjoitettuun muotoon oppija ei pelkästään lisää mielessään sanoja peräkkäin, vaan prosessoi jatkuvasti sanaliittoja ja lauseen syntaksia, mikä on omiaan kasvattamaan kielellistä kompetenssia. Vastaavanlainen prosessi tapahtuu lukiessakin, mutta kuunteluelementti tarjoaa sille uuden tason.

Quinto a.Chr.n. saeculo Athenis vivebat Socrates, vir **sui generis**, quo sapientiozem Pythia Delphica neminem esse declaraverat. Cotidie modico vestitu indutus¹ ac nudis pedibus in viis urbis ambulare solebat et cum quovis² **obvio sermonem conferre**. Idem colloquio orto **interrogationibus**³ **simplicibus usus** omnia argumenta eius, quocum **sermonem contulerat**, paullatim⁴ refellebat⁵.

¹indutus, a, um +abl/akk 'pukeutuneena jhk'; ²quivis, quaevis, quidvis 'kuka tahansa'; ³interrogatio, -nis f. 'kysymys, kysymyksen muodossa esitetty johtopäätös'; ⁴paullatim 'vähitellen'; refello, -felli III 'kumota'

Kuva 3. Latinan sanelutehtävä. (Kuva: Visa Helenius.)

Uuden kielen opiskelu yliopistossa on hyvin erilaista kuin peruskoulussa tai lukiossa. Heti aineopinnoista lähtien samalla kun tekstejä suomennetaan, käsitellään muun muassa niiden tyylillistä aspektia, kulttuurillista kontekstia sekä tekstin kirjoittajan vaikutusta myöhempään kirjallisuuteen. Tällöin esimerkiksi tekstin pienempien osien työstäminen ja sanojen opettelu voivat jäädä turhan vähäisiksi. Tämän vuoksi kerhoon on otettu myös tehtäviä, joita saatettaisiin tehdä esimerkiksi peruskouluissa, kuten sanasokkeloita sekä yhdistely- ja täyttötehtäviä.

Kuva 4. Latinan sanaristikkotehtävä. (Kuva: Visa Helenius.)

Kuten kaikilla humanistisilla aloilla, myös antiikintutkimuksessa tärkeää on ymmärtää kokonaisuuksia, laajempia ilmiöitä sekä syy-seuraussuhteita. Kuitenkin myös niin sanotun knoppitiedon omaksumisesta on hyötyä; säästyy aikaa, kun ei tarvitse tarkistaa jokaista pikkuasiaa alan hakuteoksista. Sekin auttaa, kun on jonkinlainen muistijälki, että Epidauros oli kreikkalainen kaupunki Peloponnesoksella tai että Γλαυκῶπις (*Glaukōpis*, "loistavasilmäinen") on Athenen lisänimi. Tämän vuoksi kerhoon on otettu esimerkiksi suhteellisen yksinkertaisia monivalintatietokilpailuja. Kuten muidenkin tehtävien kohdalla, nämä käydään yhdessä läpi, ja jokainen saa itse katsoa, vastasiko oikein vai väärin. Tehtäviä ei oteta koskaan hirveän vakavasti, ja pääasia on, että kaikilla on hauskaa ja että opittaisiin samalla jotakin uutta.

J.G. Geitlinin Suomalais-Latinalainen Sanakirja (vuodelta 1883): parhaita otoksia loppupäästä

<u>GEITLININ SANA</u>	<u>GEITLININ KÄÄNNÖS</u>	<u>NYKYMERKITYS</u>
lörö s.	homo remissus, effeminatus	veltto, leväperäinen
yöjalkainen, öistämö s.	grassator nocturnus, comissator	öisin kulkeva, metelöivä
ähriä v.	tardum esse; inscite alqd facere	olla hölmö; toimia tyhmästi
äimä, älhö, älmä, öllerö, öllötökki s.	homo stupidus, baro, caudex, stipes ↳ vrt. stipes ↳ CODEX, ich	typerys, "pölkypää"
äliä a.	effrenatus, intemperans,	hillitön, hallitsematon
ällä a.	hians, patulus	ammottava, avoinna oleva
änskä s. änskissään	indignatio, stomachus, ira ut erat offensus, iratus	mielipaha, suuttumus loukattuna, vihaisena
ökö s.	homo morosus, tristis; obstinax	kärtyyisä, itsepäinen
örrähtää v.	suffocari, mori	tukehtua, kuolla
öyhkeä, a. (öntyri s.) opistansa öyhkeä	superbus, superbiā inflatus doctrinam ostentans	ylpeä, kerskaileva oppineisuudellaan leuhkiva

Kuva 5. Kerhon opetusmateriaalia. (Kuva: Visa Helenius.)

Latina- ja kreikkakerhon osallistujien näkökulmia

Esitämme lopuksi kokemuksiimme perustuvia huomioita. Pohdimme samalla sitä, miten kerho on yhteydessä omiin kiinnostuksenkohteisiimme ja taustoihimme.

Visa Helenius kuvailee kokemuksiiaan kerhon osallistujana seuraavasti: "Minulla on filosofiaan ja latinalaiseen filologiaan liittyvä tausta. Päädyin kerhon jäseneksi siksi, että halusin opiskella latinaa myös toisella tavalla. Minulle parasta kerhossa ovat olleet muinaiskreikan ja latinan kielitaitoa parantavat harjoitukset ja kerhon kulttuuriset sisällöt. Olen kokenut myös vapaat ja ennalta rajaamattomat keskustelut antoisiksi siksi, että usein jostakin pienehköstä asiasta tai kysymyksestä on päädytty jonkin täysin uuden asian pariin. Pidän hyvänä lisäksi sitä, että kerhossa voi tarpeen vaatiessa pysähtyä myös yksinkertaisempien asioiden kohdalla, ja sitä, että kerhossa voi keskustella esimerkiksi filosofiaan liittyvistä asioista, kuten alkukielisistä käsitteistä. Kerhossa on saanut myös ällistyä: sain tietää, että kuuluisaakin kuuluisampi *Et tu, Brute!* -fraasi (Sinäkin Brutukseni!) ei hyvin todennäköisesti olekaan Caesarin itsensä lausuma."

Anneli Sarvi pohtii seuraavasti: "Olen kahden oppiaineen maisteri, pääaineinani ovat suomen kieli ja kotimainen kirjallisuus. Olen toiminut äidinkielen, historian ja yhteiskuntaopin lehtorina Turun kaupungissa noin 20 vuotta. Olen harrastanut kielten opiskelua Turun yliopistossa vuodesta 2000 lähtien. Kielistä minua kiinnostavat erityisesti ranskan kieli ja muinaiskreikka, joista olen

suorittanut aineopinnot, ja latina, jossa suoritan parhaillaan syventäviä opintoja. Näihin liittyy kulttuurinen ja historiallinen aspekti, josta olen niin ikään kiinnostunut. Kerhosta on ollut minulle paljon hyötyä, koska siellä on käsitelty kiinnostukseni kohteita. Olen myös huomannut, että klassillisten kielten opiskelijat ovat usein erityisen kiinnostuneita oppiaineestaan, mikä on mielestäni merkittävää. Eikä tämä kiinnostus näytä missään vaiheessa vähenevän vaan pikemminkin kasvavan.”

Nykyinen kerhonvetäjä Matti Virtanen kuvailee kokemuksiaan seuraavasti: ”Kun aikoinaan opiskelin latinaa lukiossa, en miettinyt missään vaiheessa, mitä hyötyä siitä voisi minulle olla käytännön elämässä; opiskelin latinaa siksi, että se oli miellyttävä harrastus. Latinakerho ja myöhemmin Kreikkakerho tuntuivat loogiselta jatkumolta tälle harrastukselle. Pidän kyllä yliopistokursseistakin, mutta Latina- ja kreikkakerhossa olimme näiden kielten kanssa tekemisissä tavalla, joka on itselleni mieluisinta. Otettuani vastuun kerhon vetämisestä pian kävi selväksi, että tehtävä on enemmän etuoikeus kuin velvollisuus. Roomalaiselta valtiomieheltä ja filosofilta Seneca nuoremmalta (n. 4 eaa. – n. 65 jaa.) on jäänyt elämään toteamus *docendo discimus*, opettamalla opimme. Itselleni tämä ajatus on tarkoittanut sitä, että selvittäessäni asioita kerhoa varten ja muuttaessani niitä opetettavaan muotoon mieleeni jää huomattavasti enemmän kuin vain esimerkiksi kirjoittamalla muistiinpanoja. Lisäksi jokin asia saattaa vaikuttaa omassa päässä selvältä, mutta sitten kun sitä yrittää opettaa muille, saattaa huomata, että siinä onkin aukkoja. Näin opetettavaa asiaa tulee mietittyä uudelleen ja omaa tietämystä parannettua. Suosittelinkin kaikkia luomaan sellaisia yhteisöjä, joissa kukin voi pienellä kynnyksellä löytää yhdessä opetettavaa ja opittavaa.”

Kirjoittajista^[1] Visa Helenius on opettajan pedagogiset opinnot suorittanut filosofian tohtorikoulutettava ja latinalaisen filologian opiskelija Turun yliopistosta. Hän on osallistunut Latina- ja kreikkakerhon toimintaan kahden lukuvuoden ajan.

Anneli Sarvi on toiminut äidinkielen, historian ja yhteiskuntaopin opettajana Turussa yli 20 vuoden ajan. Hän on opiskellut kieliä harrastuksenaan useita vuosia.

Matti Virtanen on valmistunut Turun yliopistosta humanististen tieteiden kandidaatiksi, pääaineenaan latinalainen filologia. Hän on ollut alusta saakka eli vuodesta 2012 lähtien Latina- ja kreikkakerhon osallistuja sekä syksystä 2015 lähtien kerhon vetäjä.

[1] Kirjoitus on tehty Visa Heleniuksen laatiman luonnoksen pohjalta. Kiitämme FM Erja Kycklingiä, FT Mikko Kaukoa ja FM Sanna Riuttasta huomioista.

Lähteet

Groton, Anne. 2004. ”Facing the Facts about Teaching Latin”. *Syllecta Classica* 15(1), 179–192.

Guilherme, Manuela. 2013. "Intercultural Competence". Teoksessa Byram, Michael ja Adelheid Hu (toim.) *Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning*. London & New York: Routledge, 346–349.

Kauko, Mikko. 2017. "Latinakerho 5-vuotias. Latinakerhon ja Kreikkakerhon vaiheita". *Caligula* 1/2017, 3–9.

Kelly, Louis. 1969. *25 Centuries of Language Teaching: an Inquiry into the Science, Art, and Development of Language Teaching Methodology, 500 BC–1969*. Newbury House Pub.

Mantello, F.A.C. 1995. "Orbis Latinus: When the World Was Latin". *The Classical Outlook*, 72, (4), 126–129.

Pekkanen, Tuomo. 1997. "Latinan opetus Suomessa". *Tieteessä tapahtuu*, 15(3), 1–2.

Risager, Karen. 2013. "Cultural Awareness". Teoksessa Byram, Michael ja Adelheid Hu (toim.) *Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning*. London & New York: Routledge, 181–184.

Virtanen, Matti. 2017. "Jäsenet kertovat – kysymyksiä kerhossa kävijöille". *Caligula* 1/2017, 9–10.

Artikkeliin viittaaminen

Helenius, V., Sarvi, A. & Virtanen, M. (2020). Latina- ja kreikkakerho esimerkkinä kielellis-kulttuurisen kompetenssin edistämisestä harrastustoiminnalla. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 11(4).

Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-kesakuu-2020/latina-ja-kreikkakerho-esimerkkina-kielellis-kulttuurisen-kompetenssin-edistamisesta-harrastustoiminnalla> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-kesakuu-2020/latina-ja-kreikkakerho-esimerkkina-kielellis-kulttuurisen-kompetenssin-edistamisesta-harrastustoiminnalla>)